

Helan och Halvan – karaktärer med halv och hel meta- bolism?

När den första ljudfilmen släpps med Stan & Ollie (Stan Laurel och Oliver Hardy) i maj 1929 handlar paretets första dialog om mat: Ollie bjuder hem sin vän Stan med orden »First we are going to eat – we are going to have a great big juicy steak with mushroom sauce, strawberries with a whipped cream mixed down in the bottom of it, a cup of coffee, with a black cigar«. På vilket Stan frågar: »Any nuts?« Således presenteras två diametralt olika personlighetstyper med lika diametrala kostpreferenser.

Arthur Stanley Jefferson föddes i Ulverston i nordvästra England 16 juni 1890. Fadern var skådespelare och socialt engagerad teaterdirektör. Den rödhåriga Stanley spelade tidigt skolteater iklädd stora byxor som han lånat av sin far. Det självutplånande draget i den karaktär han senare kom att utveckla på film uppges härstamma från modern.

Stan Jefferson tog namnet Stan Laurel sedan han konstaterat att hans ursprungliga namn innehöll 13 bokstäver.

Norvell Hardy föddes i Harlem, Georgia, den 18 januari 1892. Fadern beskrivs som rund och glad och utrustad med en utomordentlig aptit. Han dör plötsligt vid 48 års ålder i samband med firandet av tacksägelsehelgen. Namnet Oliver tog Norvell efter sin far.

Fotografier från Norvells/Olivers spädbarnstid visar en leende knubbis. Han gjorde väl ifrån sig i skolan, men huvudet längre än skolkamraterna och kraftigt överviktig blev han »Fatty«. Norvells äldsta syster uppgav att han var mycket stor i maten och att han redan som 14-åring vägde närmare 115 kilo, vilket resulterade i nedvärderande tilltal och skämt om tjockisar. Norvell ville läsa juridik men avråddes av familjen, som ansåg att en så överviktig person aldrig skulle göra sig i rätten, än mindre vinna något mål. När USA 1917 gick med i första världskriget anmälde sig genast Oliver Norvell Hardy, full av entusiasm och patriotism, till ett värningskontor där han omedelbart blev utskräddad.

Oliver Hardy for till filmens Florida som sångartist och presenterades som »The ton of jollity«. Den relativt populära Ollie vägde nu 136 kilo och beskrevs i reklamen som »the funniest fat comedian in the world«. På filmduken fick han till att börja med gestalta »heavies« som i »The hobo«, där han spelar en lunchgäst med en karaktär som uppfyller alla kriterier på kontrollförlust, automatism och avsaknad av mättnadskänsla.

Sin kroppshyddan till trots uppges Oliver Hardy ha besittit en mycket god fysik. Han spelade i filmbolagets fotbollslag och anses ha varit en av filmvärldens bästa golfspelare. Ollie var en utmärkt dansör och mycket mån om sitt yttre. Alla kläder, utom undertröjorna, var skraddarsydd.

Stan och Ollie dyker upp som team för första gången

1926. Både Stan och Ollie hade problem i sina äktenskapliga relationer. För såväl Stan som Ollie präglades privatlivet av skilsmässoförhandlingar där de avkrävdes underhåll och förmögenhetsandelar. Stan gifte sig sex gånger och Ollie tre. Efter att Ollie ingått ett av sina äktenskap skrev pressen att det nu framstod som uppenbart fel att ingen kvinna kan bli kär i en fet man.

Enligt Ollie innebar förhållandet med den tredje hustrun vändpunkten i hans dittills olyckliga liv. Han var en tillbakadragen hemmaman som ogillade sociala tilldragelser; en god lyssnare som själv inte tog kontakt med folk. Han uppges ha haft komplex för vad han ansåg som brist på utbildning. Han var inte praktiskt lagd, och i efterlämnade brev framgår att han hade skrivsvårigheter.

Ollie gick upp vid 5.30, drack kaffe och apelsinjuice men åt mycket sällan någon frukost, repeterade sina repliker och for därefter till studion. Kvällarna tillägnades nästa dags repliker. Under det 18-åriga äktenskapet gick paret på bio bara en gång. Normala biostolar var för trånga och obekväma för honom, varför han i stället hade låtit inreda en liten biosalong hemma. Han uppges sällan eller aldrig ha bevistat någon av sina och Stans filmpremiärer utan lät Stan rapportera vad som förevarit. Han ogillade att se sin överviktiga skepnad på vita duken, och i verkliga livet.

Oliver Hardy var mycket intresserad av matlagning och samlade på recept. En av hans specialiteter var spaghetti med köttbullar, men tillagade med stor omsorg. Kanske var han något omständig eftersom rätten tog en hel dag att tillaga. Hamburgare, våfflor, och caesar-sallad var andra säkra kort. Han tog gärna några drin- kar, men i sällskap, och han uppskattade goda viner som han drack välkylda.

Beträffande Stans kostpreferenser vet vi genom hans sista hustru Ida att han uppskattade barbecue och att han älskade fish and chips.

Om Stans hälsa vet vi att han utvecklade ett dåligt tandstatus och att man diagnostiserade förstadium till diabetes vid 56 års ålder.

I februari 1947 genomförde Stan och Ollie en turné till det av kriget härjade Europa och möttes överallt av varmt välkomnande fans. Turnén, som var planerad till två veckor, kom att vara i nio månader. Trots sitt

HELAN OCH HALVAN, Oliver Hardy och Stan Laurel, komikerparet som med sina diametralt olika fysionomier som grundidé har roat flera generationers biopublik.

Foto: IBL Bildbyrå

långa och intensiva samarbete på filmscenen hade Stan och Ollie tidigare inte umgått särskilt ofta privat. Från turnén i svenska folkparker rapporterades att Helan och Halvan, döpta så efter en läsartävling i Filmjournalen, var förtjusta i skånsk akvavit och att konsumtionen var riklig. Vid hemkomsten var Stan utmattad, trött och konstant törstig, och den uppenbara diabetesdiagnosen gjorde honom deprimerad. Kost- och motionsregim förbättrade tillståndet på tagligt. Ollie, som gått ner 40 kilo under resan, var däremot vid god vigör.

»Atoll K« eller »Utopia« kom att bli parets sista gemensamma film. Inspelningarna kom, efter mycket strul med skådespelare och manus, igång i plågende värme på franska Rivieran. Stan fick problem med prostatan och fick undersökas och opereras i Paris. Efter återkomsten till inspelningarna tillkom dysenteri, och han tappade i vikt från 75 till 52 kilo. En mobil klinik fick vårda den sjuke Stan under inspelningen. Om Stan nu var avmagrad så var Ollie mer överviktig än någonsin. Han befanns ha högt blodtryck, oregelbunden hjärt-rytm, sannolikt förmaksflimmer, och hjärtsvikt. Paret återkom 1951 till USA för att vila ut. Ollie ordinerades vila och vikttnedgång, Stan vila och viktuppgång. Ollies viktkurva dalade något men temporärt. Året därpå, 1952, for man åter på Europaturné.

I Belfast kom Stan att bli inlagd på sjukhus, där en sköterska senare kunde berätta att Stan var mycket avmagrad, men att hans diabetes inte hindrade honom från att äta choklad och godis som han gömt under kudden. Från Europaturnén får vi också veta att Ollie hade klara gångsvårigheter med smärtor i benen. I Plymouth insjuknade han i bilden av influensa med laryngit och högfeber, och läkarna misstänkte att detta överbelastat hans hjärta och att han möjligen haft en liten hjärtinfarkt vid 62 års ålder. Den fortsatta turnén ställdes in, och man fick anträda den 20 dagar långa båtresan tillbaka till Los Angeles, där han åter ordinerades vikttnedgång.

Ett av de sista gemensamma framträdandena gör Stan och Ollie, mer eller mindre ofrivilligt, i programmet »This is your life« den 1 december 1954. I april 1955 drabbades Stan av en stroke med en temporär vänstersidig pares och dysfasi. Även Ollies hälsa sviktade, inte minst under den kraftiga kroppshyddan. Han led av angina, astma, gallvägsbesvär och dessutom någon urinvägsinfektion. 1956 underkastade han sig en strikt saltfri och kalorireducerad kostordning, som medförde en viktreduktion om närmare 70 kg men som resulterade i en kroppslig metamorfos till oigenkännlighet. I september 1956 drabbades han av en sjukhuskrävande stroke men kunde efter en månad skrivas ut för vård i hemmet, dock med hemiplegi och afasi. Uppgifter i Stans korrespondens talar för att Ollie dessutom kan ha varit behäftad med någon tärande tumörsjukdom, vilket dock inte framgår av dödsattesten, med ytterligare avmagring till vikttnivåer under 60 kg som följd. Oliver Norvell Hardy gick ur tiden om morgonen den 7 augusti 1957 vid 65 års ålder efter ytterligare två stroke-anfall.

Stan tillbringade en stor del av sin sista tid vid skrivbordet, där han fann stort nöje i att svara på brev från fans. Han var en utpräglad ordningsmänniska som älskade kontorsvaror. 1961 erhöll han en heders-Oscar men kunde personligen inte närvara vid prisutdelningen på grund av ögonblödningar. Av Stans

brev framkommer att han också kan ha drabbats av hjärtsvikt. I brev från 1964 skriver han att han behandlats med digitalis, att hans ödem avtagit men att han är bekymrad för sin diabetes. Sina sista månader var han dessutom drabbad av en tumörsjukdom i munhålan. På eftermiddagen 23 februari 1965 drabbades Stan, vid 74 års ålder, av en dödande hjärtattack. I dödsattesten anges en massiv bakväggssinfarkt som omedelbar dödsorsak med arterioskleros, avancerad ateroskleros sedan tolv år och diabetes mellitus som bidragande orsak. Vid begravningen fyra dagar senare antog man i talen att himmelrikets salar skulle komma att eka av skrattsalvor i och med Stans inträde.

De diametralt motsatta fisionomierna var naturligtvis komikerparets grundidé. Stan var egentligen inte klen till växten men framstod förstås så i relation till Ollie. För Ollie vilade det en förbannelse över övervikten. Samtidigt som den uppenbarligen plågat honom såväl mentalt som mekaniskt ända sedan skolåren var den en förutsättning för hans framgångar på filmduken.

Ollie hade en uppenbar hereditär belastning vad övervikten beträffar. Hans fetma var generellt fördelad över kroppen. Själv hävdade han att han egentligen inte var så fet utan att han, i likhet med övriga i familjen, blivit utrustad med en kraftig benstomme. Även Stan synes ha lagt sig till med en viss övervikt men lokaliserad till buken, vilken framskymtar i en del senare filmer. Således föreligger här en riskfaktor för den diabetes han kom att utveckla. Ollies första manifestationer av kärlsjuka inträffade vid 62 års ålder, Stans vid 65 års ålder. Således kan den fördel som Stan kan ha haft av sin lägre kroppsvikt ha reducerats av hans diabetes. Båda komikerna var rökare.

Den psykiska stress som kan ha orsakats av de problemfyllda relationer som såväl Stan som Ollie hade utanför duken torde ha varit betydande. Samtliga till Stan och Ollie relaterade damer uppnådde mycket hög ålder men huruvida detta var en effekt av det goda skrattet skall vara osagt. Tyvärr förefaller det som om Stan och Ollie själva inte fick del av denna vedertagna tes i full utsträckning. Däremot skall deras insatser inte underskattas vad avser livslängdsökningen under det 20:e århundradet!

Arvo Hänni

med dr, överläkare vid överviktsenheten, SHS-Akademiska, Uppsala
arvo.hanni@akademiska.se

Läs mer Referenslista <http://lartarkiv.lakartidningen.se>